

WPROWADZENIE

Prezentowana publikacja ma charakter transdyscyplinarnej monografii, której tematyka koncentruje się na miastach w procesie przemian, ze szczególnym uwzględnieniem takiej wyodrębnionej fazy procesu, jaką są miasta kreujące się. Można powiedzieć, że wyodrębnienie tej fazy w procesie przemian jest warunkiem koniecznym jego powodzenia. Konstrukcja monografii pozwala na podjęcie próby weryfikacji kilku roboczych hipotez:

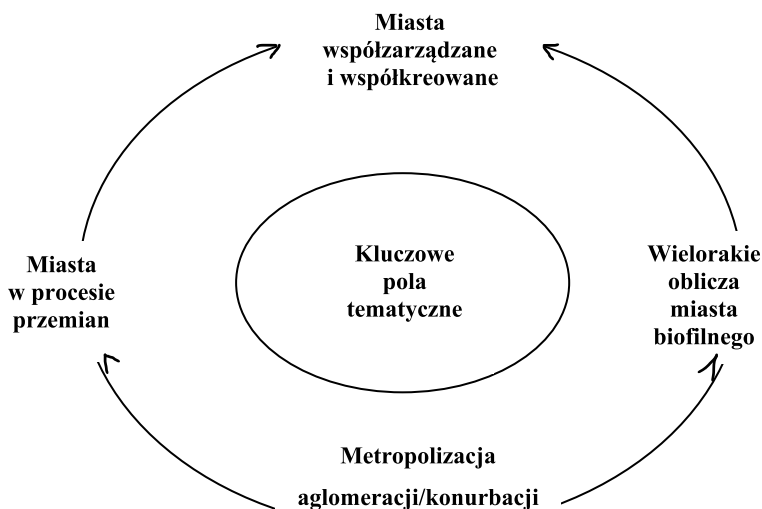
- Miasta kreujące się to miasta współzarządzane i współkreowane. W kierunku obywatelskiej samorządności.
- Miasta kreujące się to miasta biofilne zachowujące harmonię pomiędzy naturą i kulturą.
- Miasta kreujące się to miasta – aktorzy procesu metropolizacji aglomeracji/ konurbacji.

Zaprezentowane hipotezy pozwoliły na uruchomienie perspektywy badawczo-eksperckiej, którą definiuje *triada kreatywne myślenie – kreowanie nowych wizji – wdrażanie innowacyjnych projektów* oraz na dokonanie przejścia od interdyscyplinarności do transdyscyplinarnej eksploracji badawczej, przekraczającej tradycyjne granice poszczególnych dyscyplin.

W pierwszej części monografii *Miasta współzarządzane i współkreowane: w kierunku obywatelskiej samorządności* uwaga badaczy skupiła się na mieście współzarządzanym i współkreowanym. Jest to nowe podejście poznawcze i praktyczne do studiów nad przyszłością współczesnych miast. Zmierza ono do połączenia kreowania przyszłości miast ze stylami zarządzania miejskiego.

Tematyka miast współzarządzanych i współkreowanych podjęta została przez zespół badawczy Andrzej Klasik, Florian Kuźnik i Artur Ochojski (*Governance miast kreujących się. Rzecz o współkreowaniu i współzarządzaniu terytorialnym*). Została ona rozwinięta w kontekście czterech kluczowych kategorii; miasta kreujące się, miejska terytorialność, dynamika miejska i miejski *governance*. Dynamika terytorialna miast została ujęta przez autorów w formie fazowego przejścia od miast w procesie przemian do miast kreujących się. Pozwoliło to na sformułowanie miejskiego *governance* w warunkach dynamiki terytorialnej z zastosowaniem formuły warstw. Efektem takiego sposobu postępowania jest synteza podejścia podmiotowego i procesowego do zależności dynamiki terytorialnej miast i miejskiego *governance*.

Dotychczasowe doświadczenia skłoniły Rafała Blazego oraz Alirzę Mamedov'a (*Modele współdziałania i zarządzania w miastach kreatywnych*) do podjęcia próby syntezy współczesnych modeli współdziałania i zarządzania miastami na tle istniejących uwarunkowań kulturowych. Do nowych modeli zarządzania zaliczają autorzy

Ryc. 1. Miasta kreujące się. Od kreatywnego myślenia do sprawnego wdrażania

Źródło: opracowanie własne.

przywództwo kolektywne, inkluzyjność, innowacje społeczne, wspomagane inicjatywy oddolne i eksperyment miejski. Posłużyły one do krytycznego spojrzenia na zmiany w planowaniu przestrzennym i gospodarce przestrzennej.

Praca studialna autorstwa Krzysztofa Wrany (*Śląskie miasta w procesie przemian: od nowych wizji przyszłości do innowacyjnych projektów*) prezentuje praktyczne rozwiązania

w zakresie kreowania przyszłości miast. Są to studia przypadków trzech miast poprzemysłowych w województwie śląskim. Rybnik wiąże swoją wizję przyszłości ze sprawiedliwą transformacją, w kontekście zajmowania przez to miasto pozycji głównego ośrodka miejskiego obszaru funkcjonalnego w zachodniej części województwa śląskiego. Siemianowice Śląskie wykreowały wizję partycypacji społecznej w mieście inteligentnym. Syntetyczna treść wizji przyszłości tego miasta zawiera koncepcję miasta witalnego, miasta nowej gospodarki oraz miasta zrównoważonego. Tarnowskie Góry określają własną przyszłość specyficznie – jako miasta wyjątkowego. Miasto opiera swoją przyszłość i rozwój na pozytywnej odmienności w stosunku do poprzemysłowych miast aglomeracji śląskiej. Dotyczy to w szczególności odmienności w aspekcie przyrodniczym i urbanistycznym oraz atrakcyjności rezydencjalnej i turystycznej. Na zakończenie studium składają się rekomendacje dotyczące kreowania wizji przyszłości miast oraz sentencja, że *posługiwanie się wizją przyszłości jest procesem opartym na wspólnym „uczeniu się miasta”*.

Tematyka drugiej części monografii *Wielorakie oblicza miasta biofilnego: nowe otwarcie kulturowo-cywilizacyjne* dotyczy żywo dyskutowanego zagadnienia relacji miasta i środowiska przyrodniczego. Relacja ta miała zwykle charakter antagonistyczny. Miasto było rodzajem enklawy kulturowej w środowisku przyrodniczym. Teraz

zastanawiamy się czy ta relacja może się zmienić nie tylko na neutralną, ale na pozytywną, produktywną. Pojawiają się tezy, że konieczna jest zmiana paradygmatu zarządzania miastami i ich projektowania.

Zdaniem Jana Kubeca (*Miasto biofilne – myślenie o projekcie jako krajobrazie*) należy rozważyć czy możliwe byłoby stworzenie nowej kategorii architektury, tj. „struktury architektoniczno-przyrodniczej” tworzonej w równej mierze z materii przyrodniczej i tworzywa technicznego. Autor używa nawet nowego pojęcia *biotechnologie architektoniczne* do opisanie sposobów, w jakie obiekty architektoniczne, zespoły urbanistyczne oraz krajobrazy byłyby projektowane i budowane.

Nieco inaczej widzi opisywane relacje Justyna Gorgoń (*Od ekologii miasta do biourbanizmu – utopia miejska czy nowoczesny kierunek kształtowania struktury miasta postindustrialnego?*). Przywołuje ona klasyczne teorie urbanistyczne dla podparcia stwierdzenia, że biofilne, a przynajmniej ekologiczne podejście do myślenia o relacji miasto – przyroda jest obecne w nauce i praktyce od ponad stulecia. Jej zdaniem aktualność oraz intensywność dyskusji na ten temat wynika z konieczności przewyciężenia trudnego dziedzictwa przemysłu np. zagospodarowania terenów poprzemysłowych oraz przygotowania odpowiedzi miast na zmiany klimatyczne.

Małgorzata Pięta-Kanurska przypomina, że zielone, zrównoważone miasto musi funkcjonować w zgodzie z prawami ekonomii (*Ekoinnowacje współczesnym wyzwaniem w zarządzaniu rozwojem miast*). Podobnie jak inni autorzy postrzega konieczność zintegrowanego zarządzania miastem, gdzie równolegle z rozwojem usług ekosystemowych tworzone są tzw. ekoinnowacje. Ich celem jest efektywne wykorzystanie zasobów naturalnych z jednoczesnym ograniczeniem szkodliwego wpływu procesów gospodarczych, co powinno prowadzić do redukcji kosztów i zwiększenia bezpieczeństwa.

Opis praktycznych działań ilustrujących biofilną miejską przedstawiają Anna Starzewska-Sikorska i Leszek Trząski (*Miejska zielona akupunktura*). W ramach międzynarodowego projektu o akronimie SALUTE4CE wykonano pokazowe działania w kilku miastach Aglomeracji Górnośląskiej. Autorzy przedstawiają prostą i taną metodę miejskiej zielonej akupunktury, objaśniając m.in., kryteria wyboru lokalizacji działań, sposób doboru gatunków, strukturę nowego, niewielkiego obszaru zieleni, który zwielokrotniony na obszarze dzielnicy może istotnie oddziaływać na jej mikroklimat.

Tematykę kształtowania regionalnych systemów zieleni podejmuje Krzysztof Gasidło (*Od „czarnej” do „zielonej” aglomeracji*) stawiając pytanie, w jaki sposób poprzemysłowa Aglomeracja Górnośląska stara się przebudować swoje środowisko przyrodnicze. Odpowiedź nie jest łatwa. Z jednej strony na terenie aglomeracji zrealizowano tak istotne działania, jak budowa Leśnego Pasa Ochronnego Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego i podjęto próby wdrażania ekologicznego systemu obszarów chronionych, z drugiej zaś nie wypracowano sposobu przeciwdziałania dalszej, niekontrolowanej urbanizacji czy też płaszczyzny koordynacji działań dla zbudowania systemów zieleni o znaczeniu regionalnym.

Trzecią część monografii zatytułowano *Metropolizacja aglomeracji: miasta komunikacji społecznej i kreatywnych stylów życia*, przede wszystkim ze względu na inten-

sywność różnego rodzaju procesów, głównie społecznych, ale i kulturowych, których przestrzenny wymiar przekształca dużą aglomerację (konurbację) miejską w układ metropolitalny. Znalazło się tu pięć rozdziałów, z których każdy koncentruje się na innym aspekcie procesu metropolizacji w ujęciu kreatywności i społecznej komunikacji mieszkańców i użytkowników.

Tę część otwiera rozdział Andrzeja Zborowskiego i Jadwigi Gałki (*Kształtowanie się tożsamości metropolitalnej w wymiarze instytucjonalnym i społecznym – koncepcja city users* (użytkowników miasta)), w którym procesy identyfikacji z powstającym nowym regionem miejskim oraz jego rozpoznawalność, tak wewnątrz, jak i poza nim – wskazano jako społeczną podstawę rozwoju obszaru metropolitalnego. Zwrócono też uwagę na znaczenie jego uwspólnotowienia, które powinno prowadzić do wykreowania u miejscowych społeczności poczucia tożsamości metropolitalnej. Autorzy zwrócili uwagę na dwa wymiary kształtowania się tożsamości metropolitalnej, jako tej, która dotyczy nie tylko miasta centralnego (rdzenia), ale obejmuje również kształtowanie więzi międzyludzkich w strefie podmiejskiej i w zasięgu dojazdów do pracy.

Jerzy Runge podejmuje rozważania nad pojęciem rytmu miasta w złożonych strukturach osadniczych (*Rytm miasta w złożonych układach osadniczych*). Koncentruje się na identyfikacji przyspieszeń lub spowolnień, czasami stagnacji – w dynamice przeobrażeń przestrzeni miejskiej, z uwzględnieniem jej pełnego wymiaru terytorialnego. Zwraca uwagę na znaczenie niedopasowania przemian funkcjonalno-przestrzennych i społeczno-kulturowych do rozwoju miast, gdy rytm jest pochodną uwarunkowań ponadlokalnych lub cech lokalnej przestrzeni gospodarczej i społeczno-kulturowej. Wszystko to może prowadzić do dysharmonii rozwoju i pogłębiania się stanu nierównowagi.

Jakub Taczanowski, Adam Parol i Arkadiusz Kołoś (*Elektromobilna droga do kreowania nowoczesnych i atrakcyjnych metropolii*) skoncentrowali się na ukazaniu poziomu rozwoju elektromobilności w ośrodkach wojewódzkich (metropoliach i miastach z cechami metropolii). Podejmują próbę wskazania, jaki rodzaj elektromobilności jest optymalnym rozwiązaniem w polskich miastach, na podstawie przeprowadzonych w 2022 r. badań, którymi objęto wszystkie miasta wojewódzkie w Polsce.

Opracowanie Adama Bartoszkza (*GZM jako kreowanie sieciowej współpracy miast a komunikacja instytucjonalna i społeczna metropolii*) realizuje cel, którym jest sprawne wykreowanie Związku Metropolitalnego (Górnośląski Związek Metropolitalny), jako podmiotu zarządzania publicznego uzupełniającego złożoną strukturę administracji samorządowej. Wykazano, że w pierwszym okresie związku metropolitalnego (czterdzieści jeden powiatów w województwie śląskim) administracyjna instytucjonalizacja ustawowych kompetencji związku charakteryzuje się znaczną skutecznością, realizując zarówno obywatelskie aspiracje, jak i umożliwiając komunikację lokalnych oraz regionalnych elit politycznych z mieszkańcami naszego regionu.

W pracy Sławomira Sitka (*Postawy i preferencje wyborcze mieszkańców GZM jako przejaw wartości metropolitalnych*) dokonano oceny zróżnicowania postaw i preferencji wyborczych społeczności Górnośląskiego Związku Metropolitalnego (wybory 2018 i 2019 r.) oraz ich związku w wartościami metropolitalnymi, szacując ich do-

pasowanie do zdefiniowanego wzorca cech społecznych typowych dla obszaru metropolitalnego.

Prezentowana kolejna monografia Studiów Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN powstała jako efekt szerokiej dyskusji nad kreatywnością i wdrażaniem nowych impulsów do procesów rozwoju miast. Zbiorowe opracowanie jest skierowane do szerokiego grona odbiorców ze środowisk uniwersyteckich, naukowo-badawczych oraz grup menedżerów i ekspertów zajmujących się kreowaniem rozwoju miast. Publikacja może lokować się także w polu zainteresowania specjalistów skupionych w pracowniach, instytutach i biurach projektów związanych z programowaniem rozwoju miast i projektowaniem urbanistycznym. Opracowanie ma interdyscyplinarny charakter, przez co może stać się inspiracją dla nowych inicjatyw naukowo-badawczych i promocyjnych.

Krystian Heffner, Krzysztof Gasidło, Andrzej Klasik